

Konrad Podawca

Analiza zmian ilościowych usług oświaty w gminach powiatu plockiego w latach 1999-2014

Analysis of quantitative changes in the educational services in the rural district of Plock between 1999 and 2014

Streszczenie: W artykule podjęto próbę ukazania zmian sytuacji społecznej mieszkańców gmin powiatu plockiego pod kątem ich wyposażenia w obiekty podstawowych usług oświaty (szkoły podstawowe i gimnazja). Analizę wielowskaźnikową wykonano dla dystansu czasowego 1999-2014 ze skokiem 3-letnim z wykorzystaniem danych statystycznych GUS, zawartych w BDL-u. Ocenę możliwości indywidualizacji pracy i efektywności nauczania oparto na wskaźniku liczebności oddziału w szkole podstawowej i gimnazjum. Przeprowadzona analiza pozwoliła ukazać różnice pod względem liczby szkół, oddziałów i uczniów wpływających na standard życia dzieci i młodzieży. Załączniki graficzne pokazują, nie tylko stan aktualny, ale również dynamikę i trend zmian.

Słowa kluczowe: infrastruktura oświatowa, powiat plocki, gmina.

Summary: The article attempts to show the changes in the social situation of the inhabitants of the district of Plock in terms of their access to the facilities of basic educational services (primary and secondary schools). Multi-indicator characteristics was performed for time interval equal to 15 years (from 1999 to 2014), with 3 year-step, i.e: 1999, 2002, 2005, 2008, 2011, 2014. Information was based on statistical data

of Central Statistical Office, available in Local Data Bank (LDB). Evaluation of the possibility of individualization of work and teaching effectiveness is based on the index number of the posse in primary and secondary schools. The analysis enabled to show differences in terms of the number of schools, divisions and students, affecting the standard of living of children and adolescents. Graphical attachments show not only the current situation but also the dynamics and trend changes.

Keywords: educational infrastructure, district of Plock, commune.

Wstęp

Od 1 września 1999 r. reforma systemu oświaty doprowadziła do przekształcenia obowiązującego od 1968 r. dwustopniowego systemu szkolnictwa w strukturę trzystopniową¹. Spowodowało to w latach 1999-2001 wygasanie 8-klasowych szkół podstawowych, a powstawanie 3-letnich gimnazjów. Dodatkowo w kwietniu 2009 roku weszła w życie rządowa nowelizacja ustawy o systemie oświaty, która dała 6-latkom prawo do nauki w szkole, a dzieciom 5-letnim zagwarantowała dostęp do edukacji przedszkolnej². Natomiast ustawą z dnia 29 grudnia 2015 r. zniesiono obowiązek szkolny 6-latków³. Były również propozycje powrotu do 8-letniej szkoły podstawowej i likwidacji gimnazjów, co ma stać się faktem od 1 września 2017 r.

Z punktu widzenia naukowego powyższe zmiany stwarzały podłoże badań z zakresu pedagogiki, psychologii czy socjologii, realizowanych tak w uczelniach (Uniwersytet Warszawski, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku i in.), jak i instytutach (m.in. Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie). Badania te dotyczyły najczęściej aspektów wieku pójścia do szkoły dzieci, ich cech psychofizycznych pozwalających na uczestniczenie w procesie

¹ Ustawa z dnia 25 lipca 1998 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty [Dz.U. nr 117, poz. 758 i 759]

² Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw [Dz.U. 56, poz. 458]

³ Ustawa z dnia 29 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw [Dz.U. z dnia 8 stycznia 2016, poz. 35]

nauczania-uczenia się⁴, osiągniętych wyników⁵ czy oczekiwań w stosunku do szkoły⁶. W o wiele mniejszym zakresie zajmowano się dostępnością obiektów oświaty, ich liczbą czy ilością oddziałów i uczniów⁷. Biorąc pod uwagę zmiany ustawowe, decyzje lokalne o likwidacji szkół podstawowych, powstawanie gimnazjów oraz zmiany demograficzne, te elementy zaczynają odgrywać ważną rolę, szczególnie w wiejskich jednostkach administracyjnych.

Inspiracją do podjęcia tematu były również analizy w ramach budowania Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020⁸, w których gminy skupione wokół rdzenia, jakim jest Płock zaliczono do obszarów koncentracji negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, w tym nieefektywny system edukacji wraz z niskim poziomem dostępności mieszkańców, szczególnie obszarów wiejskich do usług publicznych⁹.

Infrastruktura oświatowa a proces nauczania

Infrastruktura oświatowa stanowi jeden z podstawowych elementów składających się na system obiektów i instytucji zapewniających godziwe warunki życia w środowisku zamieszkania¹⁰. Jednocześnie oświata jest jedną z endogenicznych funkcji gminy, a więc głównym jej zadaniem, z którego powinna wywiązywać się jak najlepiej.

⁴ K. Konarzewski, *Wiek startu szkolnego a osiągnięcia w nauce w okresie wczesnoszkolnym*, „Edukacja” 2013, 4(124), s. 5-19

⁵ R. Kaczan, P. Rycielski (red), *Badanie 6- i 7-latków – rok szkolny 2012/2013*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, 2014

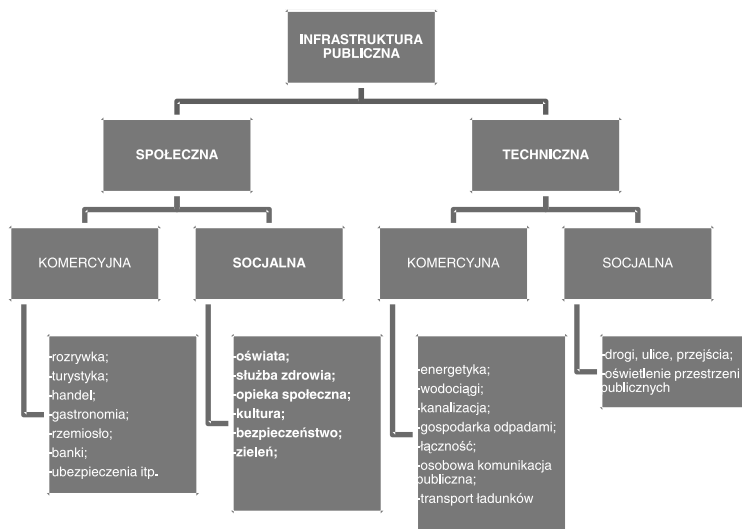
⁶ E. Jaszczyszyn, *Oczekiwanie sześciolatków i ich rodziców w stosunku do szkoły a realia realizacji obowiązku szkolnego*, Wydawnictwo Uniwersyteckie, Trans Humana, Białystok, 2010

⁷ K. Podawca, A. Pawłat-Zawrzykraj, *Analysis of the availability of educational and technical infrastructure, as factors of sustainable development for Biebrza National Park communes*, Journal of Ecological Engineering 2017, Vol. 18(1), pp. 159-167

⁸ *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony – miasta – obszary wiejskie*, Warszawa lipiec 2010, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r.

⁹ P. Legutko-Kobus, E. Jastrzębska, A. Gałązka, J. Sierak, *Strategia Rozwoju Powiatu Płockiego na lata 2014-2020*, Płock, 2014

¹⁰ J.M. Chmielewski, *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa, 2001.

Rys. 1. Kryteria podziału infrastruktury społecznej

Prawidłowa organizacja procesu nauczania pod względem odpowiedniej liczby szkół, oddziałów jest często marginalizowana, a parametry placówek podyktowane jedynie kryteriami ekonomicznymi. Nie jest to oczywiście z korzyścią dla uczniów i procesu nauczania. Jeżeli liczby uczniów na poziomie poszczególnych klas są na tyle duże, że istnieje względna swoboda w określaniu liczby i wielkości oddziałów (np. można utworzyć 5 mniejszych lub 4 większe oddziały), to szkoła jest elastyczna organizacyjnie, tzn. może elastycznie dopasowywać swą organizację do zmieniającej się liczby uczniów i innych uwarunkowań. Z drugiej strony zaś, powszechnie uważa się, że w zbyt dużych szkołach gorsze są warunki wychowawcze¹¹.

Dlatego podjęcie analizy dotyczącej dynamiki zmian pod względem ilościowym w odniesieniu do wielkości demograficznej jednostki administracyjnej jest bardzo ważne.

¹¹ M. Tabor, *Raport z badań SAS w zakresie oświaty za lata 2005-2009*, Poznań – Wrocław – Nysa 2011.

Powiat płocki jako obiekt badań

Powiat płocki położony jest w zachodniej części województwa mazowieckiego, utworzony w 1999 roku w ramach reformy administracyjnej. Jego siedzibą jest miasto Płock.

W skład powiatu wchodzi:

- gminy miejsko-wiejskie: Drobin, Gąbin, Wyszogród;
- gminy wiejskie: Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży, Bulkowo, Łąck, Mała Wieś, Nowy Duninów, Radzanowo, Słubice, Słupno, Stara Biała, Staroźreby.

Powiat płocki zajmuje 1796 km², a był zamieszkały w 2013 r. przez 110972 osoby.

Rys. 2. Powiat płocki (źródło <http://www.pojezierzegostyninskie.pl>)

Sam Płock, jak i powiat płocki jest i był obszarem badań naukowych. Oczywiście zmiany wynikające z reform administracyjnych powodowały, że powiat płocki jako forma podziału kraju funkcjonował okresowo. Wcześniej jako część województwa warszawskiego, a obecnie jako fragment województwa mazowieckiego. W 1966 r. w powiecie

płockim funkcjonowało 106 szkół podstawowych, 3 zawodowe, 3 licea ogólnokształcące i 18 szkół przysposobienia rolniczego, a w rok później przybyła 1 szkoła podstawowa, zlikwidowano 1 szkołę zawodową i 2 szkoły przysposobienia rolniczego¹². W kontekście obsługi usługami oświatowymi ogromne znaczenie mają zmiany demograficzne¹³.

Oświatowe wskaźniki zrównoważonego rozwoju – podejście metodyczne

Niska jakość życia spowodowana jest często utrudnionym dostępem do usług publicznych lub ich niewystarczającą jakością, co stanowi powód procesów depopulacyjnych na obszarach wiejskich. Na funkcjonowanie placówek oświatowych mają wpływ zmiany demograficzne¹⁴.

„Przez wskaźniki oświatowe rozumiemy syntetyczne, uproszczone informacje o systemie szkolnym, zawsze w postaci liczbowej, uzyskane bądź na podstawie danych sprawozdawczych i budżetowych, bądź na podstawie danych zbieranych specjalnie na potrzeby danego wskaźnika”.¹⁵ Pozyskanie danych w obecnych czasach nie stwarza problemu. Takie możliwości dają m.in. systemy BDL (Bank Danych Lokalnych) czy SIO (System Informacji Oświatowej). Ważny jest jednak sposób opracowania tych danych poprzez filtrowanie, a więc wybór odpowiednich danych oraz agregowanie, w więc sumowanie danych dla jednego typu elementu. Aby z poprawnych danych uzyskać wskaźniki, potrzebny jest jeszcze proces analityczny, a mianowicie dzielenie (obliczanie stosunku, czyli ilorazu dwóch danych).

Wskaźników oświatowych jest bardzo dużo. Można je podzielić ze względu na obszar działania lub odpowiedni podmiot na:

- związane z organizacją szkoły: przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym, wykorzystanie pomieszczeń lekcyjnych, liczba uczniów przypadająca na jeden przeliczeniowy etat nauczyciela

¹² I. Nowak, *Płock i powiat płocki: przeszłość i lata ostatnie*, „Notatki Płockie” 1968 nr 13/4-48, 18-27

¹³ A. Krzętowska, *Sytuacja demograficzna w Płocku i powiecie płockim*, „Notatki Płockie” 2014 nr 59/2 (239), 40-44

¹⁴ M. Tabor, *Raport z badań SAS w zakresie oświaty za lata 2005-2009*, Poznań – Wrocław – Nysa 2011

¹⁵ J. Herczyński, *Wskaźniki oświatowe*, Biblioteczka Oświaty Samorządowej, Wydawnictwo ICM, Warszawa, 2012, tom 6, str. 15

cielski, liczba przeliczeniowych etatów nauczycielskich przypadająca na jeden oddział, liczba etatów niepedagogicznych w przeliczeniu na jeden oddział, liczba uczniów przypadających na jeden komputer dostępny dla uczniów, z dostępem do Internetu, procent uczniów faktycznie dowożonych do szkół na koszt gminy, procent uczniów szkół ponadgimnazjalnych uczęszczających do szkoły danego typu;

- związane z procesem nauczania: procent uczniów powtarzających klasę, procent uczniów objętych nauczaniem indywidualnym, procent uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, scholaryzacja przedszkolna;
- związane z funkcjonowaniem kadry: tygodniowa liczba godzin nauczania przypadających na jednego nauczyciela pełnozatrudnionego, procent pełnozatrudnionych pracowników pedagogicznych, wydatki na doksztalcanie nauczycieli w przeliczeniu na jednego nauczyciela, udział wynagrodzeń w bieżących wydatkach na oświatę, przeciętne miesięczne wynagrodzenie pracownika niepedagogicznego we wrześniu, przeciętne miesięczne wynagrodzenie pracownika pedagogicznego we wrześniu;
- związane z finansowaniem oświaty: bieżące wydatki na zadania oświatowe bez przedszkoli ogólnodostępnych i dowożenia uczniów jako procent otrzymanej subwencji oświatowej i dotacji, wydatki bieżące na zadania oświatowe w przeliczeniu na jednego ucznia, wydatki bieżące na zadania oświatowe w przeliczeniu na jeden oddział, wydatki majątkowe w stosunku do całkowitych wydatków na zadania oświatowe i edukacyjną opiekę wychowawczą, wydatki finansowane z funduszy strukturalnych UE (lub innych środków bezzwrotnych) jako procent całkowitych wydatków na zadania oświatowe i edukacyjną opiekę wychowawczą¹⁶.

W niniejszym opracowaniu zdecydowano skupić się na wskaźniku wielkości oddziału, ponieważ jest on obiektywny, powszechnie zrozumiały i uniwersalny nawet w ujęciu międzynarodowym. Dodatkowo liczba uczniów w oddziałach ma bardzo duży wpływ na wskaźniki organizacji szkół, a więc wpływ na ich potencjalną likwidację.

¹⁶ J. Herczyński J., 2012: *Wskaźniki oświatowe*, , str. 18-19

Przyjmuje się często, że przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym jest najistotniejszym wyznacznikiem jednostkowych kosztów nauczania (wydatków oświatowych w przeliczeniu na jednego ucznia). Jednak ważniejsze jest to, że wskaźnik ten charakteryzuje warunki pracy nauczycieli, komfort zdobywania wiedzy przez uczniów i bliskość kontaktów uczniów z nauczycielami poprzez tak oczekiwane zindywidualizowanie podejścia do ucznia.

Cel, zakres i metoda badań

Celem analizy było ukazanie zmian, jakie nastąpiły na przestrzeni 15 lat w szkołach podstawowych i gimnazjach w powiecie płońskim na trzech płaszczyznach:

- demograficznej - poprzez zmiany liczby uczniów;
- infrastrukturalnej - poprzez liczbę szkół danego typu;
- dydaktyczno-społecznej - poprzez zmiany liczby oddziałów.

W pracy wykorzystano metodę badawczą, polegającą na:

- filtrowaniu danych zgromadzonych w Banku Danych Lokalnych (BDL-u), a opartych o cechy zawarte w kategorii szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne, ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, grupie szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne oraz gospodarka mieszkaniowa i komunalna, grupie urzędzenia sieciowe;
- agregacji danych dla typów szkół podstawowych i gimnazjów;
- analizie danych w ujęciu dynamicznym (ze skokiem 3-letnim), ukazując trend korzystnych lub niekorzystnych zmian.

Przy wyborze zmiennych diagnostycznych kierowano się zaleceniami, zgodnie z którymi powinny one charakteryzować się uniwersalnością, mierzalnością, dostępnością, jakością danych oraz dawać możliwość porównania i obiektywnej interpretacji. Punktem wyjścia było określenie zbioru właściwych cech diagnostycznych i reprezentujących je mierników, poprawnych z punktu widzenia

teoretycznego i możliwych do zastosowania w zamierzonym postępowaniu badawczym.¹⁷

Pod względem obsługi mieszkańców gminy w wieku szkolnym usługami oświaty przyjęto cechy w postaci liczby szkół podstawowych i gimnazjów, liczby oddziałów w tych szkołach oraz liczbę uczniów. Wytypowane cechy pokażą, jak zmieniła się ilość placówek oświatowych i standard nauczania po reformie oświaty w 1999 r. Analizę rozpoczęto od 1999 r. jako roku powstania pierwszych gimnazjów, a następnie roku 2002, w którym funkcjonowały klasy I-III w gimnazjach, a w szkołach podstawowych nie było już klas VII-VIII. Kolejne lata analiz to 2005, 2008, 2011 i 2014. Zmiany ukazano przede wszystkim przez wskaźnik liczebności oddziału w postaci:

$$w_{\text{odsp}(g)t} = l_{\text{u}_{\text{sp}(g)}} / l_{\text{o}_{\text{sp}(g)}}$$

gdzie:

$w_{\text{odsp}(g)t}$ - wskaźnik liczebności oddziału w szkole podstawowej lub gimnazjum [os.];

$l_{\text{u}_{\text{sp}(g)}}$ - liczba uczniów w szkole podstawowej lub w gimnazjum [os.];

$l_{\text{o}_{\text{sp}(g)}}$ - liczba oddziałów w szkole podstawowej lub w gimnazjum.

¹⁷ I. Kiniorska, *Warunki życia na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich”, 2007, Nr 1/2007, PAN, Oddział w Krakowie, str. 113-123.

Charakterystyka zmian w szkolnictwie podstawowym i gimnazjalnym w gminach powiatu plockiego

Tabela 1a. Zmiany ilościowe usług oświatowych na poziomie podstawowym i gimnazjalnym w gminach powiatu plockiego (źródło - opracowanie własne na podstawie danych BDL)

GMINA	ROK	I_{sp} [sz]	TREND	I_{g} [os]	TREND	I_{og} [sz]	TREND	W_{osp} [os/ sz]	TREND	I_{g} [sz]	TREND	I_{g} [os]	TREND	I_{og} [sz]	TREND	W_{odg} [os/ sz]	TREND
BIELSK	1999	8	1	1104	-207	60	0	18,4	-3,5	2	1	143	297	6	13	23,8	-0,7
	2002	9	0	897	-103	60	-5	15,0	-0,5	3	0	440	14	19	1	23,2	-0,5
			-1	794	-132	55	-5	14,4	-1,2	3	0	454	-74	20	1	22,7	-4,6
	2008	8	0	662	-41	50	-2	13,2	-0,3	3	0	380	-14	21	-2	18,1	1,2
	2011	8		621		48		12,9		3		366		19		19,3	
	2014	7	-1	628	7	45	-3	14,0	1,0	3	0	288	-78	16	-3	18,0	-1,3
BODZANÓW	1999	7	-2	785	-123	48	-11	16,4	1,5	2	0	135	198	6	9	22,5	-0,3
	2002	5	0	662	-40	37	0	17,9	-1,1	2	0	333	23	15	2	22,2	-1,3
			0	622	-83	37	0	16,8	-2,2	2	0	356	-4	17	1	20,9	-1,4
	2008	5	0	539	-67	37	-2	14,6	-1,1	2	0	352	-44	18	-1	19,6	-1,4
	2011	5		472		35		13,5		2		308		17		18,1	
	2014	4	-1	447	-25	32	-3	14,0	0,5	2	0	254	-54	14	-3	18,1	0,0
BRUDZENI DUŻY	1999	6	0	867	-174	51	-12	17,0	0,8	3	0	112	272	5	12	22,4	0,2
	2002	6	0	693	-68	39	-3	17,8	-0,4	3	0	384	70	17	4	22,6	-1,0
			-1	625	-71	36	-2	17,4	-1,1	3	0	454	56	21	7	21,6	-3,4
	2008	5	-1	554	-47	34	-7	16,3	2,5	3	0	510	-101	28	-4	18,2	-1,2
	2011	4		507		27		18,8		3		409		24		17,0	
	2014	3	-1	489	-18	25	-2	19,6	0,8	3	0	334	-75	20	-4	16,7	-0,3
BULKOWO	1999	7	0	761	-141	43	-6	17,7	-0,9	2	0	109	168	6	9	18,2	0,3
	2002	7	0	620	-91	37	-1	16,8	-2,1	2	0	277	26	15	0	18,5	1,7
			-1	529	-79	36	-6	14,7	0,3	2	0	303	-42	15	-3	20,2	1,6
	2008	6	0	450	-48	30	-3	15,0	-0,1	2	0	261	-22	12	1	21,8	-3,4
	2011	6		402		27		14,9		2		239		13		18,4	
	2014	5	-1	402	0	27	0	14,9	0,0	2	0	201	-38	11	-2	18,3	-0,1

Tabela 1b. Zmiany ilościowe usług oświatowych na poziomie podstawowym i gimnazjalnym w gminach powiatu płockiego (źródło - opracowanie własne na podstawie danych BDL) cd.

GMINA	ROK	L _{sp} [sz]	TREND	l _{sp} [os]	TREND	l _{gp} [sz]	TREND	W _{osp} [os/sz]	TREND	L _g [sz]	TREND	l _g [os]	TREND	l _{og} [sz]	TREND	W _{odg} [os/sz]	TREND
DROBIEŃ	1999	5	-1	1078	-241	56	-12	19,3	-0,2	2	0	148	295	6	15	24,7	-3,6
	2002	4	0	837	-134	44	-4	19,0	-1,4	2	0	443	7	21	-1	21,1	1,4
	2005	4	0	703	-61	40	-4	17,6	0,3	2	0	450	-87	20	-3	22,5	-1,1
	2008	4	0	642	-48	36	0	17,8	-1,3	2	0	363	-28	17	-1	21,4	-0,4
	2011	4	0	594		36		16,5		2		335		16		20,9	
	2014	4	0	657	63	40	4	16,4	-0,1	2	0	269	-66	15	-1	17,9	-3,0
GĄBIN	1999	6	0	1224	-192	59	-7	20,7	-0,9	2	0	162	317	6	14	27,0	-3,1
	2002	6	0	1032	-149	52	-3	19,8	-1,8	2	0	479	78	20	2	24,0	1,4
	2005	6	0	883	-160	49	-2	18,0	-2,6	2	0	557	-64	22	-2	25,3	-0,7
	2008	6	0	723	-40	47	1	15,4	-1,2	2	0	493	-103	20	-2	24,7	-3,0
	2011	6	0	683		48		14,2		2		390		18		21,7	
	2014	6	0	725	42	51	3	14,2	0,0	2	0	312	-78	16	-2	19,5	-2,2
ŁĄCK	1999	4	0	553	-118	30	-3	18,4	-2,3	1	0	64	175	3	8	21,3	0,4
	2002	4	-1	435	-55	27	-4	16,1	0,4	1	0	239	-15	11	-2	21,7	3,2
	2005	3	0	380	-54	23	-3	16,5	-0,2	1	0	224	-16	9	1	24,9	-4,1
	2008	3	-2	326	-30	20	-6	16,3	4,8	1	0	208	-44	10	-1	20,8	-2,6
	2011	1	0	296		14		21,1		1		164		9		18,2	
	2014	1	0	288	-8	15	1	19,2	-1,9	1	0	149	-15	8	-1	18,6	0,4
MAŁA WIEŚ	1999	7	0	827	-127	52	-11	15,9	1,2	1	0	115	199	4	8	28,8	-2,6
	2002	7	-2	700	-117	41	-4	17,1	-1,3	1	0	314	57	12	0	26,2	4,8
	2005	5	0	583	-140	37	-1	15,8	-3,5	1	0	371	-37	12	2	30,9	-7,1
	2008	5	0	443	-39	36	0	12,3	-1,1	1	0	334	-94	14	-3	23,9	-2,0
	2011	5	0	404		36		11,2		1		240		11		21,8	
	2014	4	-1	380	-24	30	-6	12,7	1,4	1	0	195	-45	9	-2	21,7	-0,2
NOWY DUNINÓW	1999	3	0	423	-89	22	-3	19,2	-1,6	1	0	46	139	2	4	23,0	7,8
	2002	3	0	334	-63	19	-2	17,6	-1,6	1	0	185	-5	6	0	30,8	-0,8
	2005	3	0	271	-36	17	0	15,9	-2,1	1	0	180	-27	6	0	30,0	-4,5
	2008	3	0	235	-27	17	-1	13,8	-0,8	1	0	153	-39	6	0	25,5	-6,5
	2011	3	0	208		16		13,0		1		114		6		19,0	
	2014	3	0	189	-19	12	-4	15,8	2,8	1	0	108	-6	6	0	18,0	-1,0
RADZANÓW	1999	5	0	646	-108	42	-9	15,4	0,9	1	0	84	146	4	5	21,0	4,6
	2002	5	0	538	-52	33	-3	16,3	-0,1	1	0	230	6	9	1	25,6	-2,0
	2005	5	-2	486	-49	30	-5	16,2	1,3	1	0	236	-8	10	-1	23,6	1,7
	2008	3	0	437	-44	25	-1	17,5	-1,1	1	0	228	-31	9	0	25,3	-3,4
	2011	3	0	393		24		16,4		1		197		9		21,9	
	2014	3	0	390	-3	25	1	15,6	-0,8	1	0	158	-39	8	-1	19,8	-2,1

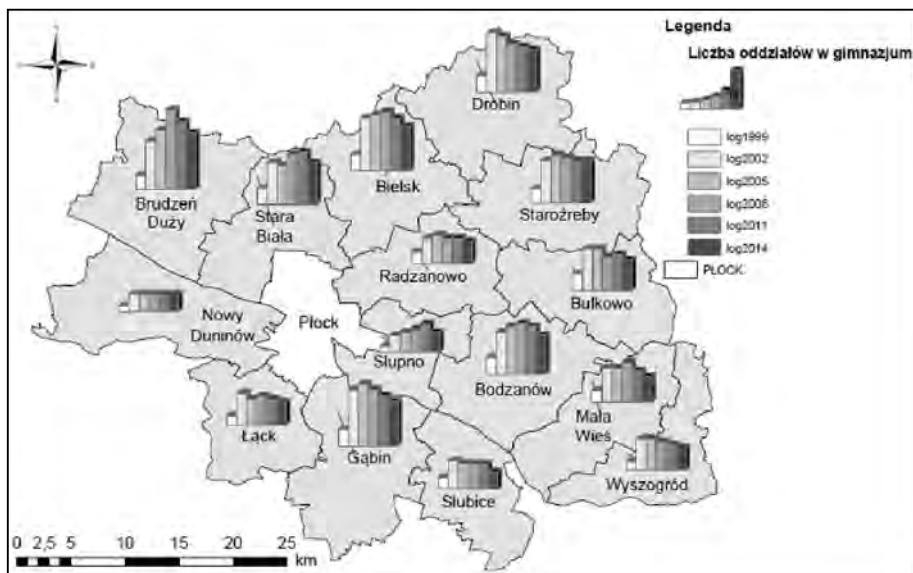
Tabela 1c. Zmiany ilościowe usług oświatowych na poziomie podstawowym i gimnazjalnym w gminach powiatu plockiego (źródło - opracowanie własne na podstawie danych BDL) cd.

GMINA	ROK	L _{op} [szt]	TREND	lu _{op} [os]	TREND	lo _{op} [szt]	TREND	W _{odsp} [os/ szt]	TREND	L _g [szt]	TREND	lu _g [os]	TREND	lo _g [szt]	TREND	W _{odg} [os/ szt]	TREND
SŁUBICE	1999	3	0	507	-90	26	-4	19,5	-0,5	1	0	80	148	4	6	20,0	2,8
	2002	3	0	417	-13	22	1	19,0	-1,4	1	0	228	-18	10	-1	22,8	0,5
	2005	3	0	404	-65	23	1	17,6	-3,4	1	0	210	-9	9	0	23,3	-1,0
	2008	3	0	339	-51	24	0	14,1	-2,1	1	0	201	-15	9	0	22,3	-1,7
	2011	3	0	288		24		12,0		1		186		9		20,7	
	2014	3	0	301	13	24	0	12,5	0,5	1	0	150	-36	6	-3	25,0	4,3
SŁUPNO	1999	4	0	356	-32	23	-4	15,5	1,6	1	0	28	119	2	4	14,0	10,5
	2002	4	-1	324	2	19	0	17,1	0,1	1	0	147	31	6	1	24,5	0,9
	2005	3	0	326	-14	19	1	17,2	-1,6	1	0	178	-3	7	1	25,4	-3,6
	2008	3	0	312	-10	20	-1	15,6	0,3	1	0	175	-1	8	2	21,9	-4,5
	2011	3	0	302		19		15,9		1		174		10		17,4	
	2014	3	0	364	62	23	4	15,8	-0,1	1	0	141	-33	7	-3	20,1	2,7
STARA BIAŁA	1999	4	0	861	-81	42	-3	20,5	-0,5	2	0	143	205	6	9	23,8	-0,6
	2002	4	0	780	9	39	-1	20,0	0,8	2	0	348	0	15	-1	23,2	1,7
	2005	4	0	789	-85	38	-2	20,8	-1,2	2	0	348	48	14	4	24,9	-2,9
	2008	4	0	704	-92	36	0	19,6	-2,6	2	0	396	-32	18	1	22,0	-2,8
	2011	4	0	612		36		17,0		2		364		19		19,2	
	2014	4	0	684	72	39	3	17,5	0,5	2	0	280	-84	15	-4	18,7	-0,5
STAROŻREBY	1999	6	0	844	-116	46	0	18,3	-2,5	2	0	119	266	5	10	23,8	1,9
	2002	6	0	728	-53	46	-1	15,8	-0,8	2	0	385	15	15	2	25,7	-2,1
	2005	6	0	675	-69	45	-2	15,0	-0,9	2	0	400	-40	17	-1	23,5	-1,0
	2008	6	0	606	-77	43	-2	14,1	-1,2	2	0	360	-40	16	-1	22,5	-1,2
	2011	6	0	529		41		12,9		2		320		15		21,3	
	2014	4	-2	467	-62	35	-6	13,3	0,4	2	0	292	-28	15	0	19,5	-1,9
WYSZOGRÓD	1999	3	0	629	-115	29	-4	21,7	-1,1	1	0	87	193	3	8	29,0	-3,5
	2002	3	0	514	-75	25	-1	20,6	-2,3	1	0	280	-3	11	0	25,5	-0,3
	2005	3	0	439	-86	24	-2	18,3	-2,2	1	0	277	-40	11	-1	25,2	-1,5
	2008	3	0	353	-38	22	0	16,0	-1,7	1	0	237	-42	10	-1	23,7	-2,0
	2011	3	0	315		22		14,3		1		195		9		21,7	
	2014	3	0	323	8	24	2	13,5	-0,9	1	0	159	-36	8	-1	19,9	-1,8

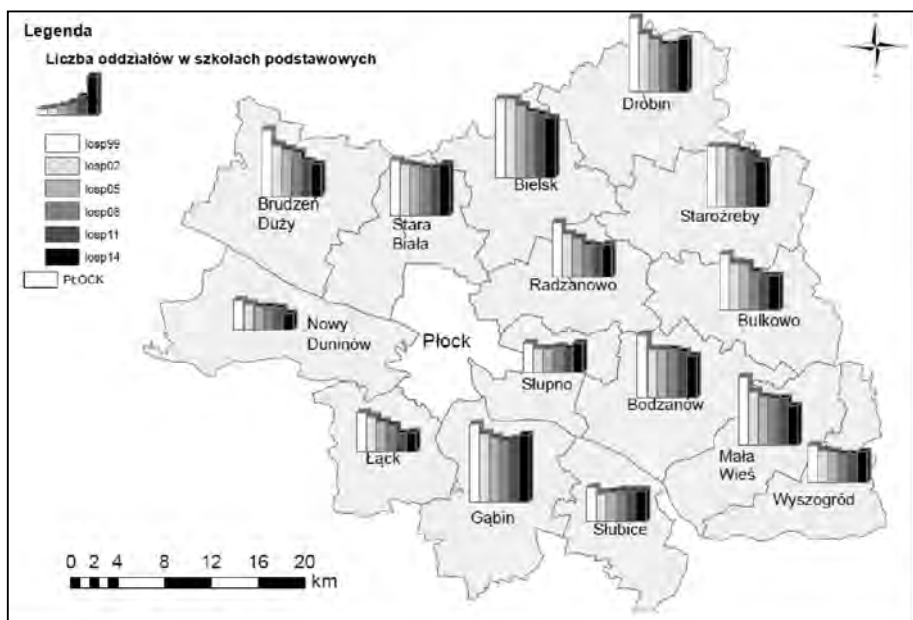
Analiza porównawcza gmin powiatu płockiego

Analizując uzyskane wyniki, można stwierdzić, że pod względem liczby obiektów oświatowych panuje w powiecie płockim dość duża stabilizacja. W przypadku gimnazjów liczba tych placówek nie zmieniła się od momentu ich powstania tj. od 1999 r. aż w 14 gminach powiatu płockiego. Jedynie w gminie Bielsk przybyło 1 gimnazjum. W 5 gminach (Gąbin, Nowy Duninów, Słubice, Stara Biała, Wyszogród) liczba szkół podstawowych nie zmieniła się w okresie 1999-2014, mimo wejścia w życie ustawy z 1999 r. W pozostałych gminach liczba szkół podstawowych zmniejszyła się, najwięcej o 3 obiekty w gminach: Mała Wieś, Łąck, Brudzeń Duży, Bodzanów.

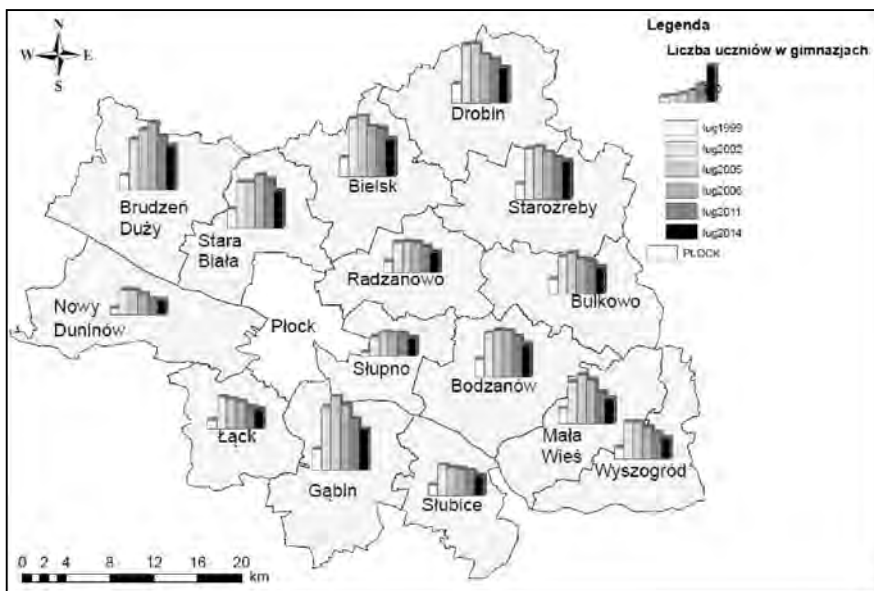
Większą dynamikę zmian można zaobserwować w odniesieniu do liczby oddziałów. W większości przypadków liczba oddziałów, tak w szkołach podstawowych, jak i w gimnazjach, była zróżnicowana. Najbardziej stabilna sytuacja pod względem szkół podstawowych występuje w gminie Słubice i Wyszogród, a w gimnazjach w Gąbinie, Łącku, Nowym Duninowie, Radzanowie, Staroźrebach i Wyszogrodzie. Po wynikach można zaobserwować zdecydowany aspekt ekonomiczny w likwidacji lub otwieraniu oddziału w placówkach oświatowych. Ma to nierozzerwalny związek ze zmianami demograficznymi. Liczba dzieci w szkołach podstawowych zmniejsza się, chociaż dynamika trendu maleje. Sporadycznymi przypadkami, w których ujemny trend odwrócił w latach 2011-2014 są: Gąbin, Drobin, Słubice, Słupno, Stara Biała i Wyszogród. Młodzieży w gimnazjach jest coraz mniej i ten trend się pogłębia. Największy ujemny skok nastąpił w okresie 2008-2011.

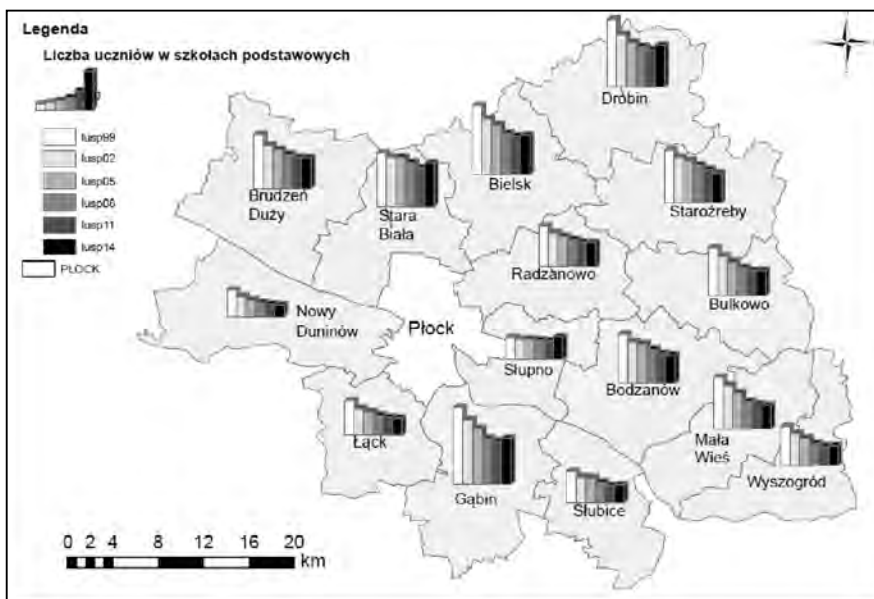
Rys. 3. Zmiany liczby oddziałów w gimnazjach w gminach powiatu płockiego w latach 1999-2014 (opracowanie własne)

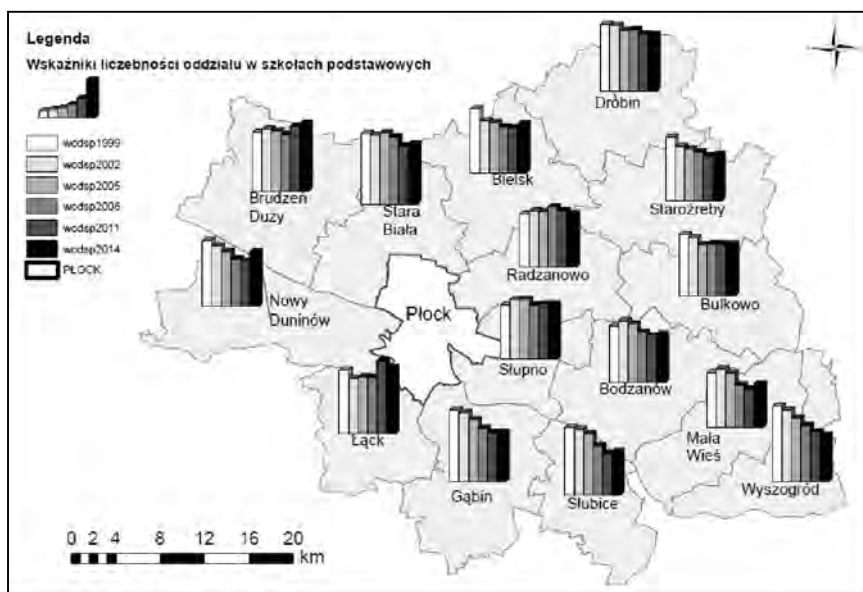
Rys. 4. Zmiany liczby oddziałów w szkołach podstawowych w gminach powiatu płockiego w latach 1999-2014 (opracowanie własne)

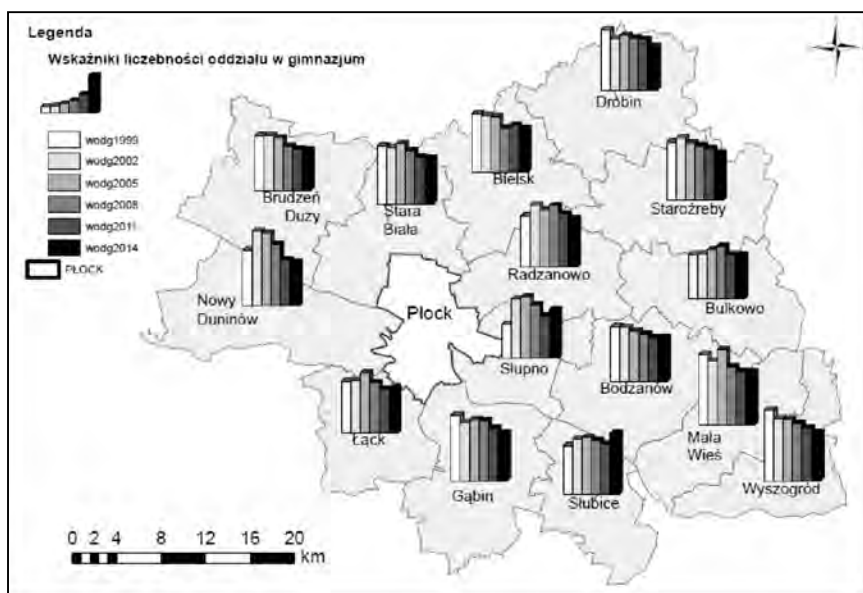
Rys. 5. Zmiany liczby uczniów w gimnazjach w gminach powiatu płockiego w latach 1999-2014 (opracowanie własne)

Rys. 6. Zmiany liczby uczniów w szkołach podstawowych w gminach powiatu płockiego w latach 1999-2014 (opracowanie własne)

Rys. 7. Zmiany wskaźnika liczebności oddziału w szkołach podstawowych w gminach powiatu plockiego w latach 1999-2014 (opracowanie własne)

Rys. 8. Zmiany wskaźnika liczebności oddziału w gimnazjach w gminach powiatu plockiego w latach 1999-2014 (opracowanie własne)

Analizując zmiany wskaźnika liczebności oddziałów, należy podkreślić poprawę. W większości gmin liczba uczniów w klasie zmniejsza się. Największe niekorzystne zmiany wystąpiły w oddziałach szkół podstawowych w Łącku (+4,8) i w Brudzeniu Dużym (+2,5) w latach 2008-2011. Natomiast największe niekorzystne wahania w gimnazjach wystąpiły w Słupnie (+10,5), w Nowym Duninowie (+7,8), Radzanowie (+4,6) w okresie 1999-2002, w gminie Mała Wieś (+4,8) w latach 2002-2005, w Łącku (+3,2) pomiędzy 2005 a 2008 rokiem oraz w Słubicach (+4,3) w latach 2011-2014.

Wnioski

W kontekście najważniejszego aspektu, a więc komfortowych warunków nauczania dla dzieci i młodzieży badania zagraniczne pokazują, że wielkość klasy jest powiązana z efektywnością kształcenia, ale związek ten jest ograniczony¹⁸. Po pierwsze, pozytywne efekty nauczania w mniejszych oddziałach występują w początkowych latach nauki (a zwłaszcza w pierwszym roku). Po drugie, zaobserwowanie różnicy między jakością nauczania w zależności od wielkości oddziału wymaga dość znacznego zmniejszenia liczby uczniów w oddziale. Badania pokazują, że dopiero redukcja wielkości klasy o siedmiu lub więcej uczniów przynosi widoczne rezultaty¹⁹. Dlatego postanowiono wydzielić 5 typów gmin pod kątem wskaźnika liczebności oddziału w szkole podstawowej lub gimnazjum:

- I typ < 15 uczniów - bardzo dobre możliwości indywidualizacji pracy i efektywności nauczania;
- II typ (15-20] uczniów - dobre możliwości indywidualizacji pracy i efektywności nauczania;
- III typ (20-25] uczniów - dostateczne możliwości indywidualizacji pracy i efektywności nauczania (dopuszczalne ustawowo);
- IV typ (25-30] uczniów - niedostateczne możliwości indywidualizacji pracy i efektywności nauczania;

¹⁸ G.E. Robinson, *Synthesis of Research on the Effects of Class Size*, Educational Leadership, 1990, 47(7), s. 80-90.

¹⁹ H. Goldstein, P. Blatchford, *Class Size and Educational Achievement: A review of methodology with particular reference to study design*, British Educational Research Journal, 1998, 24(3), 255-268.

- V typ > 30 uczniów - bardzo złe możliwości indywidualizacji pracy i efektywności nauczania.

Tabela 1. Rozkład typów gmin pod kątem wskaźnika liczebności oddziału w szkole podstawowej (opracowanie własne)

TYP	GMINA															Σ	UDZIAŁ PROCENTOWY
	BIELSK	BODZANÓW	BRUDZEN DUŻY	BULKOWO	DROBIN	GĄBIN	ŁĄCK	MAŁA WIEŚ	NOWY DUNINÓW	RADZANOWO	SŁUBICE	SŁUPNO	STARA BIAŁA	STAROŻREBY	WYSZOGRÓG		
I	4	3	-	4	-	2	-	3	2	-	3	-	-	4	2	27	30,0
II	2	3	6	2	6	3	5	3	4	6	3	6	4	2	2	57	63,3
III	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2	-	2	6	6,7
IV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0
V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0

Tabela 2. Rozkład typów gmin pod kątem wskaźnika liczebności oddziału w gimnazjum (opracowanie własne)

TYP	GMINA															Σ	UDZIAŁ PROCENTOWY
	BIELSK	BODZANÓW	BRUDZEN DUŻY	BULKOWO	DROBIN	GĄBIN	ŁĄCK	MAŁA WIEŚ	NOWY DUNINÓW	RADZANOWO	SŁUBICE	SŁUPNO	STARA BIAŁA	STAROŻREBY	WYSZOGRÓG		
I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1,1
II	3	3	3	4	1	1	2	-	2	1	1	1	2	1	1	26	28,9
III	3	3	3	2	5	3	4	3	1	3	5	3	4	4	2	48	53,3
IV	-	-	-	-	-	2	-	2	2	2	-	1	-	1	3	13	14,5
V	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	2,2

Pod względem możliwości indywidualizacji pracy i efektywności nauczania wynikających ze wskaźnika liczebności oddziału sytuacją w gminach powiatu płockiego, na przestrzeni 15 lat, należy uznać za bardzo dobrą w przypadku szkół podstawowych (przewaga typu I i II -93,3%) i przeciętną w odniesieniu do gimnazjów (dominacja typu III -53,3% wraz z typem IV i V - 16,7%). Jednocześnie należy podkreślić cały czas poprawiającą się sytuację pod tym względem.

Podsumowanie

Indywidualne podejście i zróżnicowanie form aktywizacji lekcji mają duży wpływ na postępy w nauce. Niestety bardzo często można zauważyć, że te istotne dla efektów kształcenia czynniki, nie mogą być stosowane z powodu nadmiernej liczebności klas. Wynika to z faktu, że oprócz zapisów w Art. 61 Ustawy o systemie oświaty, mówiącego o oddziałach liczących nie więcej niż 25 uczniów w klasach I-III szkoły podstawowej z możliwością zwiększenia o 2 uczniów, nie istnieją wytyczne dla klas starszych i klas gimnazjalnych, a liczebność zależy od organu prowadzącego.

Dane z Systemu Informacji Oświatowej wskazują, że odsetek oddziałów, w których liczba uczniów jest większa niż 30, stanowi niecałe 10%, przy czym w gimnazjach ilość oddziałów z liczbą uczniów powyżej 30 stanowi 3%, a w klasach I-III szkół podstawowych jedynie 1,45% (w szkołach podstawowych ogółem około 7%). W przypadku gmin powiatu płockiego taka sytuacja występuje jedynie w dwóch jednostkach samorządowych na poziomie gimnazjalnym.

Wykorzystując raport Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, stwierdzamy, że średnia liczba uczniów w polskiej klasie w szkole publicznej nie odbiega od średniej europejskiej. W szkołach podstawowych wynosiła 19,9 uczniów (dla 19 badanych krajów europejskich średnia to 20,2), a w gimnazjach – 24,6 uczniów (średnia europejska – 22,1). W gminach powiatu płockiego średnia w szkołach podstawowych wyniosła w 1999 r. - 18,3; w 2002 r. - 17,7; w 2005 r. - 16,8; w 2008 r. - 15,4 w 2011 r. - 15,0 i 2014 r. 15,3, a w gimnazjum w 1999 r. - 22,9; w 2002 r. - 23,8; w 2005 r. - 24,3; w 2008 r. - 22,1; w 2011 r. - 19,8 i w 2014 r. - 19,3.

Warunki do indywidualizacji pracy i efektywności nauczania w obiektach oświatowych na poziomie podstawowym i gimnazjalnym w gminach powiatu płockiego należy ocenić jako bardzo zadawalające.